עד עשרים וארבעה חדש דברי רבי מאיר ור' יהודה מתיר [א]בשמונה עשר חדש אמר רבי [ב]נתן בר יוסף הן הן דברי בית שמאי הן הן דברי בית הלל שבית שמאי אומרים עשרים וארבעה חדש ובית הלל אומרים שמונה עשר חדש אמר רבן שמעון בן גמליאל אני [ג]אכריע לדברי האומר עשרים וארבעה חדש מותרת לינשא בעשרים ואחד חדש לדברי האומר בשמונה עשר חדש מותרת להנשא בחמשה עשר חדש לפי שאין החלב נעכר אלא לאחר שלשה חדשים אמר עולא הלכה כרבי יהודה ואמר מר עוקבא לי התיר רבי חנינא לשאת לאחר חמשה עשר חדש אריסיה דאביי אתא לקמיה דאביי אמר ליה מהו לארס בחמשה עשר חדש אמר ליה חדא דר"מ ורבי יהודה [ד]הלכה כרבי יהודה ועוד בית שמאי ובית הלל הלכה כבית הלל ואמר עולא הלכה כרבי יהודה ואמר מר עוקבא לי התיר רבי חנינא לשאת לאחר חמשה עשר חדש כל שכן דאת לארס כי אתא לקמיה דרב יוסף א"ל [ה]רב ושמואל דאמרי תרוייהו [א]צריכה להמתין עשרים וארבעה חדש חוץ מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתארסה בו [ו]רהט בתריה תלתא פרסי ואמרי לה פרסא בחלא ולא אדרכיה אמר אביי האי מילתא [ז]דאמור רבנן [ח]אפילו [ב]ביעתא בכותחא לא לישרי איניש במקום רביה לא משום דמיחזי כאפקירותא [ג]אלא משום דלא מסתייעא מילתא למימרא דהא אנא הוה גמירנא ליה להא דרב ושמואל אפי' הכי לא מסתייעא לי מילתא למימר ת"ר נתנה בנה למינקת או גמלתו או מת מותרת לינשא מיד רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע סבור למיעבד עובדא כי הא מתניתא אמרה להו ההיא סבתא בדידי הוה עובדא [ט]ואסר לי רב נחמן איני והא רב נחמן שרא להו לבי ריש גלותא שאני בי ריש גלותא דלא הדר בהו אמר להו רב פפי ואתון לא תסברוה מהא דתניא [י]הרי שהיתה רדופה לילך לבית אביה או שהיה לה כעס בבית בעלה או שהיה בעלה חבוש בבית האסורין או שהלך בעלה למדינת הים או שהיה בעלה זקן או חולה או שהיתה עקרה וזקנה איילונית וקטנה והמפלת אחר מיתת בעלה ושאינה ראויה לילד [כ]כולן צריכות להמתין שלשה חדשים דברי ר"מ רבי יוסי מתיר לארס ולינשא מיד [ל]ואמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כרבי מאיר בגזירותיו אמרי ליה [מ]לאו אדעתין והלכתא [נ]מת מותר גמלתו אסור מר בר רב אשי אמר אפילו מת נמי אסור דלמא קטלה ליה ואזלא ומינסבא הוה עובדא וחנקתיה [ס]ולא היא ההיא שוטה הואי דלא עבדי נשי דחנקן בנייהו: תנו רבנן [ע]הרי שנתנו לה בן להניק הרי זו לא תניק עמו לא בנה ולא בן חברתה [פ]פסקה קימעא אוכלת הרבה [צ]לא תאכל עמו דברים הרעים לחלב השתא בנה אמרת לא בן חברתה מיבעיא מהו דתימא בנה הוא דחייס עילויה ממציא ליה טפי אבל בן חברתה אי לאו דהוה לה מותר לא הוה ממציא ליה קא משמע לן פסקה קימעא אוכלת הרבה מהיכא אמר רב ששת [ק]משלה לא תאכל עמו דברים הרעים מאי נינהו א"ר כהנא כגון כשות וחזיז ודגים קטנים ואדמה אביי אמר אפילו קרא וכופרא רב אשי אמר אפי' כמכא והרסנא מינייהו פסקי חלבא מינייהו עכרי חלבא: דמשמשא בי ריחיא הוו לה בני נכפי דמשמשא על ארעא הוו לה בני שמוטי דדרכא על [ר]דמא דחמרא הוו לה בני גירדני דאכלה חרדלא הוו לה בני זלזלני דאכלה תחלי הוו לה בני דולפני דאכלה מוניני הוו לה בני [ש]מציצי עינא דאכלה גרגושתא הוו לה בני מכוערי דשתיא שיכרא הוו לה בני אוכמי דאכלה בישרא ושתיא חמרא הוו לה בני

בריי

עד עשרים וארבעה חדש. שמא תתעבר ותצטרך לגמול את בנה ובעל זה אינו אביו שיקנה לו ביצים וחלב: **שמונה עשר חדש.** דיו לתינוק לינק בכך: **אפקירותא.** חוצפא: **דלא מיסתייעא מילתא.** שיורה כהלכה: **נתנה בנה למינקת.** זו שמת בעלה או גמלתו בתוך זמנו או מת: **לבי ריש גלותא.** אלמנות שהיו בהן מניקות ונתנו בניהם למניקה והתירום לינשא: **דלא הדרי בהו.** מניקה שפסקה להניק בניהם ירצה לחזור בה לפי שבני אדם מאויימים הם אבל באינשי אחריני דלמא הדרא בה המניקה וחוזר הבן אצל האם ומסתכן: **לא תסברוה מהא.** אי לא אמרה לכו סבתא משמי' דר"נ לא הייתם יודעים ללמוד מתוך משנה זו שאסור: **הרי שהיתה רדופה.** רוב ימיה להיות בבית אביה כו' כל אלו אין דרכן להתעבר: **שאינה ראויה לילד.** שנעקר בית הריון שלה: **בגזירותיו.** בכל מקום שהוא מחמיר מדרבנן. אלמא אע"ג דאין כאן להבחין בין זרעו של ראשון לשל שני דהא לא מיעברא לא פלוג רבנן בתקנת גזירות שלהם בין אשה לאשה וגזרו סתם שתמתין כל אשה שלשה חדשים והכי נמי לא פלוג רבנן במינקת שמת בעלה בין שהיא מניקתו בין שאינה מניקתו: **גמלתו אסור.** שגמלתו מחמת שרוצה לינשא: **פסקה קימעא.** פסקו ליתן לה מזונות מועטים: **אוכלת הרבה.** משלה כדי שיהיה לה חלב הרבה ולא תמיתנו: **כשות.** הומלו"ן: **חזיז.** עשבים של זרע תבואה: **חבושא.** קודליי"ה: **קורא.** רך הגדל בדקל מה שנוסף על הענף בשנה זו: **כופרא.** תמרים בקטנותן: **כמכא.** כותח: **והרסנא.** דגים מטוגנין בקמח וציר ושומן שלהן: **מינייהו פסקי חלבא.** יש בדברים הללו שפוסקין חלב האשה ויש בהן שאין מפסיקין אלא עוכרין: **בני נכפי.** ולדות שמתעברות שם נופלים מחולי שמו פיסילו"ן: **שמוטי.** ארוכי צואר והוא מום: **גירדני.** פי' אדם שנמרט שערות ראשו או בעל גרב: **זלזלני.** רעבתנין: **דולפני.** עיניהם זולפות מים תמיד: **מוניני.** הורגלה לאכול דגים קטנים: **מציצי עינא.** עיניו פורחות ונעות תמיד: **גרגושתא.** אדמה ארזילא"ה בלע"ז:

ברי

אפילו ביעתא בכותחא. מפרש בערוך [א]דלאו בקטם ביצים איירי דאין לך עם הארץ שלא ידע שהן מותרות בחלב אלא בשומן תרנגולת ומלא בה ביצים גמורות מיירי שמותר לאוכלן בחלב כדתניא בפ"ק דביצה (דף ו: ושם) וא"ת ואמאי מותר לאכלן בחלב מאי שנא מבילת נבלה דאסרי בית הלל אפי' כמוה נמכרת בשוק כדתנן במסכת עדיות (פ"א מ"ה) ותירץ בהלכות גדולות דגבי איסור נבילה החמירו דהוי דאורייתא אבל גבי בשר עוף בחלב דרבנן הקילו וא"ת ואמאי אפי' דקאמר אפילו ביעתא בכותחא הא איכא מאן דאמר (חולין דף קיג.) בשר עוף בחלב דאורייתא ולדידיה אסורה כמו בילת נבילה וי"ל דמ"מ קאמר אפי' שכל העולם נהגו בו היתר ולר"ת אתי שפיר שתירץ דבבילת נבילה החמירו משום דנבלה דבר איסור הוא אבל בבשר בחלב לא החמירו דהוי היתר דכל חד וחד באפי נפשיה שרי[ב]:

כי אפקירותא. ונפקא מיניה שהיכא שהרב מוחל על כבודו לשרי ולפ"ה אל יורה דלא מסתייע מילתא הואיל ורבו אלנו:

ואמר ר"נ אמר שמואל הלכה כר"מ בגזירותיו. א] אין לפרש דגזרינן מת אטו לא מת ונתנה בנה להניק אטו לא נתנה וגמלתו אטו לא גמלתו דא"כ היכי שרא ר"נ לבי ריש גלותא אלא י"ל דגזרינן במת שמא תהרגנו ונתנה בנה להניק שמא תחזור בה וגמלתו אטו שמא תגמלנו ועדיין הוא צריך לינק: **והלכתא** מת מותר גמלתו אסור. רבינו שמשון הזקן אומר דגרושה מותרת לינשא דלא משעבדא להניק כדתניא לעיל (דף נט:) נתגרשה אינו כופה משום דלא משעבדא לי' ור"ת אומר דאסורה לינשא דתניא בפ' החולץ (יבמות מב. ושם) מעוברת חבירו ומינקת חבירו לא ישא וקא פסיק ותני לא שנא נתאלמנה ולא שנא נתגרשה ועוד דמפרש טעמא התם דסתם מעוברת למניקה קיימא דמשמע דהיינו טעמא דמניקה היינו טעמא דמעוברת ולמאי דהוה מפרש מעיקרא טעמא דמעוברת שייך בגרושה כמו באלמנה אע"ג דהדר בי' מההוא טעמא מגופא דמילתא לא הדר ביה דמיירי אפי' בגרושה ועוד דאלמנה נמי לא משעבדא מכי תבעה כתובתה או רוצה לינשא[ג]:

הכניסה

מסורת הש"ס

א) [ע' גיטין עה:], ב) [בתוספתא נדה איתא ר' יונתן בן יוסף], ג) [צ"ל אפרש כ"ה בשאלתות פרשת וירא סי' ג'], ד) [עירובין מו: נב.], ה) יבמות מג., ו) [ע"ז טו:], ז) עירובין סג:, ח) יבמות מג., ט) עירובין מז. ע"ש [תוספתא יבמות פ"ו ע"ש], י) [עירובין שם לעיל נו.], כ) [כריתות כו. ושי"נ], ל) [גי' הערוך בערך גרגן דמא ובערך גרגן איתא דמא וגרגשתא חמרא ובכלאים חכמה בפ' דרך ארץ שער ד' העתיק דגרגשתא דאמא דחמרא פי' דם החמור], מ) [בערוך ערך מן פירש קטני עינים], נ) [ערך כמח], ס) [ע' תוס' עירובין סג: ותוס' חולין נח. ד"ה ושון וכו' וכלה י: ד"ה ביצים], ע) [ע"ע תוס' יבמות מג. ד"ה סתם].

◆

לעזי רש"י

הומלו"ן. כשות.
קורציי"ה [קודריי"ן]. חבוש (פרי).
פישאו"ן [פיישיו"ן]. מחלת הנפילה.
ארזילא"ה [ארזיל"א]. חומר, טיט.

◆

מוסף רש"י

ור' יהודה מתיר בשמונה עשר חדש. לר' יהודה זמן הנקת תינוק עד שיהו לו י"ח חדשים (גיטין עה:). רהט בתריה כו' בחלא. בין החולות מקום קשה להילוך (ע"ז טו:). ולא אדרכיה. לשון רודף ומשיג (ב"מ מו:) לא השיגו, ודומה לו כפלגש בגבעה (שופטים כ) כתרו את בנימין הרדיפוהו מנוחה הדריכוהו, בעריהם מקום מנוחתם השיגום השבטים לבני בנימין (ע"ז טו:). ביעתא בכותחא. ביצה לאוכלה בכותח שיש בו נסיובי דחלבא, דמילתא פשיטא היא (עירובין סג.). הרי שהיתה רדופה לילך לבית אביה. תדירה לדור בבית אביה בעיר אחרת ואינה רגילה עם בעלה (עירובין מז.) רדופה, רגילה, וגם סמוך למיתתו עמדה בבית אביה זמן מרובה, דליכא למימר מעוברת היא (יבמות מב:). או שהיה לה כעס. ולא שימשה (שם). או שהיתה עקרה. שנעקר רחמה ויטלה האם שלה (שם). אי: מחמת מזל שכבר ניסאת לג' בני אדם ולא ילדה להן והוחזקה עקרה (עירובין מז.). איילונית. ממעי אמה ויש לה סימנין שאין לה שערות ולא דדין, ולשון איילונית דוכריתא, כאיל זה שאינו יולד (שם). ושאינה ראויה לילד. מחמת משקה סם (שם). אי חולי (יבמות מב.). כולן צריכות להמתין. דגזרו שאינה ראויה אטו ראויה (שם). הלכה כר' מאיר בגזירותיו. בדבר שהוא מחמיר על דבר תורה לאסור היתר על ידי גזירת דבריהם (עירו' סג.). לאו אדעתאי. לא הייתי זוכר, והיתי פירשו לא סבירא לי (שבת צה.).

עין משפט נר מצוה

עג א מיי' פי"א מהל' גירושין הל' כה כו סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' יג סעיף יא:
עד ב ג מיי' פי"ה מהל' ת"ת הל' ג ופ"ב מהל' סנהדרין הל' ט סמג עשין יג טוש"ע י"ד סי' רמב סעי' ד:
עה ד מיי' פי"א מהל' גירושין הל' כח סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' יג סעי' יא:
עו ה מיי' שם הל' יח יט טוש"ע שם סעי"א:
עז ו ז מיי' שם הל' כו טוש"ע שם סעי' יא:
עח ח מיי' פכ"א מהל' אישות הל' יג סמג לאוין פא טוש"ע אה"ע סי' פ סעי' יד:
עט ט י כ מיי' שם הל' יא טוש"ע שם סעי' יא בהג"ה וסעי' יב [ע"ש ח"מ וב"ש]:

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה ואמר רב נחמן וכו' אין לפרש דגזרינן מת אטו לא מת. עי' בשאלתות פ' וירא סי' י"ג דף ה ע"א בד"ה כרם וכו' ישועה למבואר דהשאלתות סובר דמטעם גזירה זו היא והגאון [מהר"י פיק] בעל שאלת שלום שם לא הרגיש בו וצריך לייש' קושית תוס' באופן אחר להשאלתות:

◆

תוספות רי"ד

עד כ"ד חודש דברי ר"מ ור"י מתיר בי"ח חודש: אר"נ ב"י הן הן דברי ב"ש והן הן דברי ב"ה. שבש"א כ"ד חודש ובה"א י"ח חודש. רשב"ג אני אכריע לדברי האומר כ"ד חודש מותרת להנשא בכ"א חודש ולדברי האומר בי"ח חודש מותרת להנשא בט"ו חודש לפי שאין החלב נעכר אלא לאחר ג' חדשים: אמר עולא הל' כר"י ואמר מר עוקבא התיר ר"ח לישא בט"ו חודש כר"י: אריסי דאביי אתא לקמי' דאביי א"ל מהו ליארס בחמשה עשר חודש א"ל חדא דר"מ ור"י הל' כר"י וב"ש וב"ה הל' כב"ה ואמר עולא הל' כר"י ואמר מר עוקבא לי התיר ר"ח לאחר ט"ו וכ"ש את דליארס כי אתא אביי לקמי' דר"י א"ל רב ושמואל דאמרי תרוייהו צריכה להמתין כ"ד חודש חוץ מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתארסה בו רהיט בתרי' תלתא פרסי וא"ל פרסא בחלא ולא אדרכי' אמר אביי הא מילתא דאמר רבנן א) אפי' בשעתא דדוחקא לא לישרי איניש במקום רבי' לא משום דמחזי כאפקירותא ותו לא אלא משום דלא מסתייע נמי מילתא דהא אנא הוה גמירא להא דרב ושמואל עשרים וארבעה שנין ואפ"ה לא מסתייע מילתא ובההיא שעתא איעלמא מיני': ת"ר נתנה בנה למניקה גמלתו או מת מותרת להנשא מיד ר"פ ור"ה בר' דר"י סבור למיעבד עובדא כי הא מתני' א"ל ההיא סבתא בדידי הוה עובדא ואסר לי ר"נ איני והא ר"נ שרא להו לבי ריש גלותא שאני דבי ר"נ דמכי יהבי בנייהו למניקה תו לא הדרי בהו ומסיק תלמודא מת מותר גמלתו אסור מר בר"א אמר אפי' מת נמי אסור דילמא קטלה ליה ואזלא ומינסבא הוה עובדא וחנקתי'. ולא היא. ההיא שוטה הוה: ת"ר הרי שנתנו לה בן להניק ה"ז לא תניק עמו לא בנה ולא בן חברתה. פסקה קמעא אוכלת הרבה ולא תאכל דברים הרעים לחלב. אוכלת הרבה מהיכא משלה:

א) נראה דט"ס הוא וצ"ל אפילו ביעתא בכותחא לא לישרי איניש וכו'